

**POLSKIE TOWARZYSTWO TURYSTYCZNO - KRAJOZNAWCZE
ODDZIAŁ STOŁECZNY IM. ALEKSANDRA JANOWSKIEGO**

BIWAK

**BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ
IM. ANIELI MICHAŁSKIEJ**

NR 20

MARZEC 2022

BIWAK

BIULETYN KLUBU PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ IM. ANIELI MICHALSKIEJ

NR 20 MARZEC 2022

-
1. **CZTERDZIESTA ROCZNICA ŚMIERCI ANIELI MICHALSKIEJ**
Włodzimierz Majdewicz
 2. **WARSZAWSKA DROGA ŚWIĘTEGO JAKUBA**
Zygmunt Lubraniecki
 3. **ODZNAKA TURYSTYCZNO - KRAJOZNAWCZA**
"DROGAMI ŚWIĘTEGO JAKUBA "
 4. **KAPLICZKA NAD LIWCEM**
Włodzimierz Majdewicz
 5. **ZNANE I NIEZNANE MAZOWSZE -**
ZAGLĄDAMY DO DROZDOWA
Bernard Edward Malinowski
 6. **POŻEGNANIE BERNARDA EDWARDA MALINOWSKIEGO**
Włodzimierz Majdewicz
 7. **SZUFLADA KOLEKCJONERA**
Barbara Zielińska
-

Redakcja Krzysztof Zarański
Opracowanie graficzne Włodzimierz Majdewicz

W 40-ROCNICĘ ŚMIERCI ANIELI MICHALSKIEJ patronki Klubu Przodowników Turystyki Pieszej PTTK

Aniela Michalska jako Komendantka I Złotu Warszawskich
Przodowników Turystyki Pieszej Ojrzanów 10.10.1968 rok.
Fot. Tadeusz Mijalski. Zbiory autora.

W dniu 1 marca 1982 roku zmarła w Warszawie Aniela Michalska popularyzatorka i pasjonatka pieszego wędrowania i krajoznawstwa. Przez wiele lat była aktywnym członkiem Prezydium Komisji Turystyki Pieszej Zarządu Głównego PTTK. Na przestrzeni kilku dziesiątków lat, pełniła różne funkcje we władzach PTTK wszystkich szczebli. Znaczną część swego życia poświęciła na popularyzację turystyki pieszej. Niezależnie od tego że turystyka górską i kajakową były jej równie bliskie, właśnie nizinne wędrówki piesze stały się jej pasją. Szczególnie bliski był jej macierzysty Oddział Stołeczny PTTK, związana z Oddziałową Komisją Turystyki Pieszej kierowała pracami Referatu Weryfikacji OTP i organizowała stacjonarne kursy przodowników turystyki pieszej.

W działaniach swoich otaczała się ludźmi, lgnęli do niej młodzi i starsi była serdeczna przyjacielska przy tym szczerą i bezkompromisową, nieustępliwa i twarda gdy musiała bronić swego zadania.

Moim zamiarem jest przypomnienie w kilku zdaniach postaci znanej przed laty w całym kraju szczególnie w środowisku turystów pieszych. Jej różnorodne zainteresowania pozwalających określić jako osobę nie tuzinkową, indywidualistkę od wczesnej młodości łamiącą wizerunkowe stereotypy.

Aniela Stojanowska¹, tak brzmi jej rodowe nazwisko urodziła się 21 sierpnia 1908 roku w Łodzi i tam spędziła lata wczesnego dzieciństwa. Po kilku latach państwo Stojanowscy w związku z interesami zawodowymi głowy rodziny przeprowadzili się do Moskwy. Tam Aniela jako ośmioletnia dziewczynka obserwowała i przeżywała burzliwe wydarzenia 1917 roku. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, rodzina Stojanowskich po wielu perypetiach szczęśliwie powróciła do kraju i zamieszkała w Warszawie. Życie w Warszawie nie było wówczas łatwe. Przez miasto w nieodległej przeszłości przewalały się masy wojsk walczących ze sobą armii zaborczych. Zostały ślady zniszczeń i wojennych dewastacji.

Rok 1920 przyniósł wiele ciężkich chwil, grozę utraty życia i młodej niepodległości. Armia bolszewicka zbliżała się do Warszawy i wkrótce stanęła na przedpolach miasta. Po dniach niepewności, lęku o dzień jutrzejszy a potem euforii zwycięstwa nad bolszewikami życie miasta zaczęło powracać do normalnego rytmu. Aniela uczęszczała do Liceum im. Marii Konopnickiej, działała w harcerstwie specjalizując się w organizowaniu wycieczek turystycznych najczęściej pieszych i biwaków na terenie Mazowsza.

W latach 1930 - 1934 Aniela trenowała wioślarstwo w Klubie Wioślarskim "Zjednoczenie". Wiele czasu spędzała na treningach. Uprawiała z zapałem wioślarstwo wyczynowe i odniosła w tej dziedzinie sportu amatorskiego szereg liczących się sukcesów.

W sezonie 1931 - w regatach czwórek ze sternikiem otrzymała III - klasę wioślarską. W sezonie 1932 - zdobyła brązowy medal za 750 km. Sezon wioślarski 1933 przyniósł II - klasę wioślarską i srebrny medal turystyczny za 1000 kilometrów. Ta dziedzina sportu dawała Anieli wiele satysfakcji.

W latach 1929 - 1933 pojawiła się nieoczekiwanie kolejna nowa fascynacja Aniela włączyła się z dużym zaangażowaniem w działalność Koła Lotniczego L.O.P.P. "Start". W wykładach na Politechnice Warszawskiej, poznawała teorię budowy szybowców. Praktykę i dalsze szkolenie przechodziła na lotnisku znajdującym się na Polu Mokotowskim. Opanowanie koniecznych umiejętności od bywało się pod okiem wymagających instruktorów między innymi Marii Wardasówny powieściopisarki, propagatorki lotnictwa, jednej z pierwszych polskich kobiet –pilotów.

W latach 1931 - 1935 po zakończeniu szkolenia i uzyskaniu odpowiednich uprawnień wykonała szereg samodzielnych lotów w rejonie Polichna.

Później latała w różnych porach roku, na różnego typu szybowcach.

Wykonywała samodzielne loty nawet w trudnym okresie późnej jesieni i zimy.

¹ Włodzimierz Majdewicz *Aniela Michalska (1908-1982) Ludzie Towarzystwa. Studia i materiały z dziejów krajoznawstwa polskiego*, Tom 8, Komisja Historii i Tradycji Zarządu Głównego PTTK, Warszawa 2014.

Aby symbolicznie podsumować sportowe sukcesy i zainteresowania Anieli Stojanowskiej należy wspomnieć że była ona również zdobywczynią Państwowej Odznaki Sportowej ².

1.

2.

1. Państwowa Odznaka Sportowa 1931 rok. 2. Odznaka Przysposobienia Wojskowego Kobiet 1927 rok.
Zbiory autora

W roku 1934 Aniela Stojanowska wstąpiła w szeregi Przysposobienia Wojskowego Kobiet.⁵ Jak widzimy nie tylko sport i turystyka interesowały Anielę, z dokonywanych wyborów wynika że równie bliskie były jej oprócz sprawności fizycznej tematy związane obronnością. Działalność Przysposobienia Wojskowego Kobiet koncentrowała się wokół spraw wychowawczych, kształtowania postaw dziewcząt i kobiet oraz przekazania im niezbędnej wiedzy i praktycznych umiejętności niezbędnych w warunkach wojennych.

Po zajęciach odbywanych na terenie miasta i okolic kolejnym szczeblem było uczestnictwo w obozach szkoleniowych. W trakcie obozów umundurowane uczestniczki mogły w praktyce rozszerzyć swoją wiedzę oraz umiejętności w surowych poligonowych warunkach. Podstawowym celem szkolenia było przygotowanie ochotniczek do pełnienia pomocniczej służby w wojsku.

W 1939 roku w obliczu coraz większego prawdopodobieństwa wybuchu wojny pani Aniela zgłosiła się na Kurs Ratownictwa Sanitarnego Polskiego Czerwonego Krzyża - w obronie przeciw lotniczej i przeciw gazowej.

Uroczyste zakończenie zorganizowanego przez PCK kursu odbyło się w sali Auditorium Maximum Uniwersytetu Józefa Piłsudskiego w Warszawie. Wśród osób zasiadających w prezydium znalazła się pani Aleksandra Piłsudska wdowa po marszałku. Pani Aniela ukończyła Kurs z wynikiem celującym.

Od 1 września 1939 roku brała czynny udział w obronie Warszawy, wiadomości nabyte w Przysposobieniu Wojskowym Kobiet i na kursie PCK okazały się wtedy szczególnie przydatne. Fala nalotów na Warszawę we wrześniu 1939 roku spowodowała olbrzymie zniszczenie miasta. Straty w ludziach spowodowane nalotami Luftwaffe są niemożliwe do ustalenia.

² Państwowa Odznaka Sportowa ustanowiona została 27 czerwca 1930 roku rozporządzeniem Rady Ministrów. Celem tego przedsięwzięcia było podwyższanie sprawności fizycznej ogółu społeczeństwa. Rozpoczęła się wtedy ogólnokrajowa kampania krzewienia ducha sportowego wśród młodzieży i dorosłych. Odznakę POS można było zdobywać w różnych dyscyplinach sportowych podzielonych na sześć grup.

Najgorszy był przeprowadzony 25 września nalot dywanowy. Był to niespotykany dotąd w historii świata nalot bombowy. W 11-godzin trwającym niemieckim nalocie na stolicę Polski uczestniczyło ponad 400 samolotów, zrzucono prawie 630 ton bomb burzących i zapalających. W wyniku tego bombardowania jednego dnia zginęło około 10 tysięcy osób, a 35 tysięcy zostało rannych. Zbombardowano warszawską gazownię, elektrownię i stację filtrów. Warszawiacy nazywali ten dzień czarnym poniedziałkiem a niektórzy „lanym poniedziałkiem”.

W Kronice rodziny Stojanowskich zachował się nie wymagający komentarza dokument. Pożółkła opatrzona pieczęciami i podpisami kartka zawiera następującą treść.

" Pani Aniela Klasowa³ od 1 września 1939 roku , do 30 września 1939 pełniła bez przerwy funkcję w zespole służby wykazując wiele poświęcenia w dniach największego bombardowania Warszawy . W związku z powyższym stwierdzam, że ANIELA KLASOWA SPEŁNIŁA CHLUBNIE WŁOŻONY NAŃ OBOWIĄZEK OBYWATELSKI.

***podpisano: Komendant OPL bl.Nr13
30 września 1939 r . OBW XIII Komisariat VIII
Dyrektor Izby Przemysłowo Handlowej."***

Warto poświęcić uwagę budynkowi w którym w czasie bombardowania Warszawy we wrześniu 1939 roku pełniła dyżury Aniela Klasowa. Okazały budynek dzięki solidnej konstrukcji przetrwał wojnę i po koniecznych remontach i częściowej rekonstrukcji nadawał się do dalszego użytku. Należy on obecnie do Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Gmach, położony jest przy ul. Senackiej róg Wiejskiej 10, wzniesiony został w dwudziestoleciu międzywojennym z przeznaczeniem na siedzibę Izby Przemysłowo-Handlowej.

Po śmierci męża pierwszych miesiącach okupacji niemieckiej Pani Aniela włączyła się działalność społeczną i konspiracyjną. W jej mieszkaniu odbywały się zbiórki młodzieży "Szarych Szeregów " i szkoleniami podchorążówki ZWZ - AK. Zaangażowana w prace Rady Głównej Opiekuńczej w 1943 organizowała na szeroką skalę akcję pomocy materialnej dla ludności wysiedlonej z Lubelszczyzny. Powstańczy zryw Warszawy w sierpniu 1944 roku to dla pani Anieli pełna poświęceń służba w jednym z powstańczych szpitali Armii Krajowej w dzielnicy Śródmieście. Po kapitulacji Powstania Warszawskiego ukryła powstańczą opaskę i opuściła miasto z ludnością cywilną.

Powróciła do zburzonej Warszawy 4 kwietnia 1945 roku i podjęła pracę sekretarki w Zjednoczeniu Przemysłu Budowlanego. Jednak praca zawodowa nie zdołała wypełnić jej życia. W 1946 roku włączyła się w nurt działalności w Polskiej YMCA. Sprawy związane z młodzieżą zawsze były jej bardzo bliskie. Dokonania YMCA w kraju wyniszczonym przez wojnę a szczególnie w zbombardowanej i wypalonej Warszawie miały szczególne znaczenie. Nie trwało to długo w 1949 roku YMCA zlikwidowano jako *"narzędzie burżuazyjno-faszystowskiego wychowania, popierane przez zagranicznych mocodawców i sanacyjne czynniki rządzące"*.

³ W dniu 2 kwietnia 1935 roku w kościele parafialnym w Zakopanem odbył się ślub Anieli Stojanowskiej z dziennikarzem Mieczysławem Klasą.

Począwszy od lat 1950 – tych Aniela Klasowa powróciła do wody i wiosła. Nie był to jednak jak w latach trzydziestych sport wyczynowy lecz długie wodniackie eskapady charakterze typowo krajoznawczym. Nieodłącznym współtowarzyszem tych spływów był Marian Michalski⁴ przyszły mąż pani Anieli. Przemierzająca kajakiem szlaki wodne para turystów wyłapywała błędy i nieścisłości w przewodnikowych opisach tras oraz błędy w znakowaniu szlaków Uwagi te były następnie przekazywane autorom i wydawcom przewodników. Znajdowały się tam również cenne uwagi i sugestie dotyczące zagospodarowania szlaków i wiele praktycznych porad dla turystów.

Uprawiała również piesze wędrówki organizowane przez PTK a potem przez PTTK. Gdy pojawiła się w 1952 Odznaka Turystyki Pieszej PTTK skrzętnie zbierała punkty na O.T.P. Ciekawą pamiątką jest zachowany z tamtych lat jeden z jej „DZIENNICZKÓW WYCIECZKOWYCH O.T.P.”⁵. Warto zwrócić uwagę wycieczkę nr 2. z 8 maja 1955 roku którą na 23 kilometrowej trasie prowadził i potwierdził podpisem Mieczysław Orłowicz

O.T.P. 2 + O.T.A

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
L.p.	Data wycieczki.	Nr wycieczki wg spisu Reg. O.T.P.	Trasa wycieczki — wymienić kolejno miejscowości na trasie oraz obiekty godne uwagi. Miejscowości początkowe i końcowe podkreślić.	Nazwisko i imię przewodnika O.T.P. ew. przewodnika P.T.T.K. ew. kier. wycieczki.	Nazwa i adres inst. organizującej wycieczkę lub nazwisko i adres towarzysza.	Ilość osób biorących udział w wycieczce.	Ilość przebytych kilometrów.	Ilość godzin przy zwichnięciu miasta.	Podpis osoby prowadzącej wycieczkę, stempel i data urzędu, lub instytucji poświadczających przejście miejscowości.	Zaliczono kilometrów.	Deliczone punkty.
1.	18/IV 55	MMK	Głocie - Prągu - Golany - Sokotno Pecice - Kowale	T. Kązianowski	OS. PTTK	30	20		K. Tymin	20	5
2.	8/V 25	Wra	Pomicheńsk - Gofanice - Włocławek Pomicheńsk	de Lenczyński Orłowicz	STP-PTTK Włocławek	101	23	-	M. Orłowicz	23	7
3.	29/V 1	W	Bednary - Wichorów - Arkadiusz - Kowice	Aniela Klasowa	Koło PTTK przy cełowni	5	15	-	M. Orłowicz	15	2
4.	1.VI		Nielec	Grochowski	St. J. P. A. Kowale	31	-	4		6	-
5	3-4/6 55		Prągu		POLSKIE TOWARZYSTWO TURYSTYCZNO-KRAJOZNAWcze ODDZIAŁ W PRAKOWIE Ref. Obsługi Ruchu Turystycznego Kraków, Pl. Św. Ducha 5a tel. 573-65	46	6	6		16 80	- 14

Fot. Zbiory autora

⁴ Marian Michalski znanym działaczem PTTK narciarzem, piechurą i wodniakiem, członkiem Komisji Narciarskiej ZG PTTK, członkiem zarządu Okręgu Warszawskiego PTTK, Członkiem Zarządu i Skarbnikiem Oddziału Stołecznego PTTK. Był również Instrukctorem Narciarstwa P.Z.N. Był absolwentem elitarniej Szkoły Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu. Jako porucznik rezerwy 2 Pułku Szwoleżerów Rokitniańskich uczestniczył w walkach we wrześniu 1939 roku.

⁵ DZIENNICZEK WYCIECZKOWY O.T.P był poprzednikiem Książeczki OTP

Wraz z mężem odbywali długie nizinne wędrówki z plecakiem, wycieczki górskie i kilkutygodniowe spływy kajakowe. Oboje silnie związani byli z życiem organizacyjnym PTTK pełniąc wiele odpowiedzialnych funkcji w Towarzystwie. Zachowały się dwa interesujące opracowanie krajoznawcze będące plonem pieszych wędrówek połączonych z wnikliwą penetracją terenu. Trasy tych kilkutygodniowych precyzyjnie opracowanych eskapad wiodły przez tereny Ziemi Odzyskanych.

Pierwsze z nich to opis ponad 200 kilometrowego przemarszu linią brzegową Bałtyku. Drugie opracowanie powstawało w trakcie wędrówki pieszej przez Śląsk Opolski. W czasie tej drugiej wyprawy pieszej państwo Michalscy tropili i rejestrowali trwałe ślady polskości tych terenów, odnotowując polsko brzmiące nazwiska na nagrobkach starych cmentarz w Ligocie i w wielu innych wioskach Opolszczyzny.

Po kilkunastu latach tropem opolskiej eskapady małżeństwa Michalskich ruszył jeden z wędrownych obozów szkoleniowych organizowanych przez Komisję Turystyki Pieszej Oddziału Stołecznego PTTK.

Aniela Michalska bogate doświadczenie wiedzę krajoznawczą z dużym powodzeniem potrafiła przekazywać młodym turystom organizując na przestrzeni lat kursy dla kandydatów na przodowników turystyki pieszej. Stacjonarne kursy odbywały się w lokalu Stołecznego Oddziału PTTK im. Aleksandra Janowskiego w okresie jesienno-zimowym. Kierowniczką kursów dbała o poziom tych szkoleń, wykładowcami bywali wybitni krajoznawcy Edmund Mieroszewicz, Henryk Tomkiewicz, Feliks Kanclerz, Józef Boguszewski, Sylwester Tomaszewski, Sylwester Rak-Rakowski, Marcei Najder, Mirosław Szumski i inni. Nie będzie przesady w stwierdzeniu Aniela Michalska wyszkoliła w ten sposób kilkuset przodowników turystyki pieszej dla Oddziałów PTTK Warszawy i Mazowsza.

Jej osobowość miała silny wpływ na atmosferę panującą w czasie zajęć na tych kursach. Szkolenia te opuszczali ukształtowani działacze PTTK, entuzjaści i propagatorzy turystyki pieszej ukierunkowani na krajoznawstwo, wyczuleni na historię i wrażliwi na piękno natury.

Aniela Michalska działała jednocześnie w Zarządzie Głównym PTTK przez pewien okres pełniła funkcję członka Głównej Komisji Rewizyjnej. Przez ponad dwadzieścia lat była członkiem Prezydium Komisji Turystyki Pieszej Zarządu Głównego PTTK. Zajmowała się tam szkoleniem, nowelizacją regulaminów OTP, opracowywaniem materiałów i programów szkoleniowych. Prowadziła centralną ewidencję przodowników turystyki pieszej. Przez pewien czas zajmowała się weryfikacją Dużych Odznak Turystyki Pieszej. Angażowała się również w prace związane z organizacją Ogólnopolskich Złotów Przodowników Turystyki Pieszej. Wielokrotnie wyjeżdżała w teren by dzieląc się swym doświadczeniem wspierać kolejnych organizatorów tych ważnych spotkań kadry turystyki pieszej.

W 1978 roku ukazał się w nakładzie 1000+50 egzemplarzy SPIS PRZODOWNIKÓW TURYSTYKI PIESZEJ PTTK. Na 290 stronach w podziale na województwa zamieszczono aktualny, zweryfikowany wykaz Przodowników Turystyki Pieszej. Ze względu na format A-5, białą kredową okładką i znaczną objętością 291 stron wydawnictwo to zwano potocznie „Białą książką”. Zawartość książki odpowiadała stanowi kadry turystyki pieszej PTTK na dzień 30 listopada 1977 roku. Wydawnictwo to było efektem dwuletniej, żmudnej pracy specjalnie powołanego w tym celu zespołu, którego pracami kierowała Aniela Michalska⁶.

⁶ W skład zespołu wchodził Aniela Michalska – Członek Prezydium Komisji Turystyki Pieszej ZG PTTK, Czesława Kuźniewska z Oddziału PTTK w Piasecznie, Danuta Kublikowską z WKTP – Warszawa oraz Włodzimierz Majdewicz – Członek Prezydium KTP ZG PTTK.

W związku z pogarszającym się stanem zdrowia Aniela Michalska stopniowo ograniczała zakres działalności wycofując się z prac w Komisji Turystyki Pieszej ZG.PTTK. Niemal do końca pozostała w stałym kontakcie ze wspierającymi ją w życiowych czynnościach Koleżankami i Kolegami z Oddziału Stołecznego PTTK. Po długim okresie leczenia odeszła na zawsze 1 marca 1982 roku.

W środowisku działaczy turystyki pieszej zabrakło osoby powszechnie lubianej i cenionej. Pisano wówczas o Niej -

„ Jej krajoznawstwo było autentyczne i pełne. Znajomość ziemi ojczyściej, jej walorów przyrodniczych, kulturowych i historii zawsze uzupełniała wizerunkami ludzi, ich pracy i działania. Chętnie wracała w rozmowach do swych licznych wędrówek po kraju, wspominała spotkanych ludzi, ciekawych i tych zwyczajnych z każdym potrafiła nawiązać rozmowę i dowiedzieć się o terenie więcej niż mówią przewodniki, książki i foldery. ”

W marcu 1982 roku na cmentarzu Powązkowskim nad trumną Aniela Michalskiej pochylili się sztandary Zarządu Głównego PTTK, Zarządu Wojewódzkiego PTTK i macierzystego Oddziału Stołecznego -PTTK. Pożegnano Ją wtedy słowami - **„Aniela Michalska zostawiła wśród nas swoje uczucia, serce i efekty pracy zapisujące się w naszej pamięci na zawsze”**

Poczet Sztandarowy Oddziału Stołecznego PTTK:

Maria Sobolewska, Ryszard Dworzyński, Jadwiga Grapich. w głębi Sztandar ZG PTTK
niosą Krzysztof Malinowski, Piotr Berłowski. Fot. Jerzy Kostrzewa.

Wieniec od Przodowników Turystyki Pieszej niosą: Andrzej Sikorski, Piotr Nowiński, Ireneusz Sobieralski, Andrzej Zbiegniewski. Fot. Jerzy Kostrzewa.

Aniela Michalska pozostawiła po sobie cenny dorobek – grono przyjaciół oddanych działaczy Towarzystwa, gorących zwolenników krajoznawczych pieszych wędrówek. Oni nie zapomnieli. W czwartek 6 grudnia 1984 roku w lokalu Oddziału Stołecznego PTTK przy ulicy Świętokrzyskiej w Warszawie odbyło się zebranie założycielskie Klubu Przodowników Turystyki Pieszej im. Anieli Michalskiej. Na liście założycieli Klubu znalazło się 28 nazwisk. Większość z nich to absolwenci kursów organizowanych przez Anielę Michalską.

2 marca 2002 roku w dniu XX- rocznicy śmierci Anieli Michalskiej w kościele p.w. Matki Boskiej Wspomożycielki Wiernych przy ulicy Conrada w Warszawie odbyła się uroczysta msza święta. Po mszy odsłonięto i poświęcono tablicę pamiątkową poświęconą Anieli Michalskiej. Tablicę ufundowano ze składek członków Klubu Przodowników Turystyki Pieszej im. Anieli Michalskiej. Była to jedna z pierwszych tablic pamiątkowych w późniejszym znanym w całym kraju „Panteonie PTTK”.

WARSZAWSKA DROGA ŚWIĘTEGO JAKUBA

Warszawa – Jasna Góra – 383 km

W roku 2004 rozpoczęto na terenie Polski projektowanie i znakowanie pierwszych odcinków Drogi św. Jakuba, jako części europejskiej sieci *Camino de Santiago*. Kilka lat później Zarząd Główny PTTK ogłosił rok 2007 Rokiem Szlaków Pieszych PTTK w tym samym roku Zarząd Oddziału PTTK w Szamotułach ustanowił odznakę "Drogami Świętego Jakuba" przyjętą z dużym zainteresowaniem przez krajoznawców i turystów. W znacznym stopniu dzięki środkom pozyskanym z Unii Europejskiej Polska pokryła się siecią znakowanych dróg św. Jakuba. Część z nich łączy się w trasami niemieckimi lub czeskimi. Pozostałe zachęcają do wędrowania szlakiem pielgrzymów po Polsce pomiędzy kościołami pod wezwaniem św. Jakuba oraz sanktuariami Chrystusowymi, Maryjnymi lub Świętych Pańskich.

Obecnie przez Polskę przebiega ponad sześć tysięcy kilometrów szlaków oznakowanych znakiem muszli. Od XI wieku symbolem pielgrzymów wędrujących do grobu św. Jakuba stała się muszla. Szlaki te wyznaczają w terenie tabliczki, żółte strzałki oraz białe lub żółte muszle na niebieskim tle.

Przykłady spotykanych w terenie znaków szlaków św. Jakuba.

Przebieg trasy Warszawskiej Drogi św. Jakuba

- **Warszawa.** Warszawska Droga św. Jakuba rozpoczyna się w sercu stolicy na Starym Mieście w archikatedrze św. Jana. Świątynia zbudowana w stylu gotyckim, w latach 1836–1840 przebudowa w stylu gotyku angielskiego. Świątynia została uszkodzona w czasie we wrześniu 1939 r. i niemal całkowicie zniszczona przez Niemców w czasie Powstania Warszawskiego 1944 r. Ktadrę odbudowano nadając fasadzie cechy tzw. gotyku nadwiślańskiego. Najcenniejszą relikwią archikatedry jest Cudowny Krucyfiks w kaplicy Baryczków. W archikatedrze i udostępnionych do zwiedzania podziemiach spoczywają szczątki 300 znanych Polaków, na ścianach świątyni znajduje się wiele poświęconych im epitafiów.
- Warszawa pl. Narutowicza – parafia św. Jakuba .Kościół parafialny został wybudowany w latach 1911–1938. Został uszkodzony w czasie II wojny światowej i odbudowany w latach 1946–1960, We wnętrzu Fresk z ze sceną Ścięcia św. Jakuba. **(5,5 km)**
- **Ożarów** – Archidiecezjalne Sanktuarium Miłosierdzia Bożego. **(21,5 km)**
- **Rokitno** – sanktuarium MB Wspomożycielki Prymasów, dawniej kościół św. Jakuba kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny zbudowany w stylu barokowym według projektu Tomasza Bellottiego. W 1915 r. kościół uległ prawie całkowitemu zniszczeniu po niemieckim ostrzale artyleryjskim. W świątyni min. figura Najświętszej Marii Panny Łaskawej autorstwa Jana Jerzego Plerscha, obraz Matki Boskiej z XVII wieku autorstwa Józefa Bellottiego **(32 km)**
- **Niepokalanów** – sanktuarium Matki Bożej Wszech pośredniczki Łask i św. Maksymiliana Marii Kolbego. Kościół pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP, zbudowany w latach 1948-1954 w stylu modernistycznym. Klasztor był miejscem kilku kongresów mariologicznych (w 1994, 2000 oraz 2004 r.) oraz miejscem głównych uroczystości roku kolbiańskiego (2010-2011); na jego terenie dwukrotnie obradowała Konferencja Plenarna Episkopatu Polski. Muzeum św. Maksymiliana **(54 km)**
- **Szymanów** – sanktuarium MB Jazłowieckiej. Pałac w Szymanowie wzniesiony w latach 1898-1902 od roku 1907 znajduje się w posiadaniu Zgromadzenia Sióstr Niepokalanek. W nowej kaplicy eksponowana jest otoczona kultem, statua Matki Boskiej Jazłowieckiej. Dzieło Tomasza Oskara Sosnowskiego wykonane w 1882 r. w jego rzymskiej pracowni. Statua przebywała w Jazłowcu na Podolu do 1945 roku. Pod koniec wojny po wraz z Siostrami Niepokalanek przybyła do Szymanowa. W pałacu znajdują się również liczne dzieła sztuki sakralnej głównie z XVIII i XIX wieku oraz z ołtarz polowy 14 Pułku Ułanów Jazłowieckich. **(59,5 km)**
- **Miedniewice** – sanktuarium Świętej Rodziny. Kościół i klasztor z 1686 r. wzniesione w celu opieki nad cudownym obrazkiem przedstawiającym Świętą Rodzinę. Czarna barwa ołtarza to znak żłoby narodowej po Powstaniu Styczniowym. **(71,5 km)**
- **Skierniewice** - kościół Świętego Jakuba Apostoła ufundowany w 1781 r. Z obrazem Matki Boskiej Częstochowskiej i rokokowym krucyfiksem, rzeźbami aniołów i obrazami: "Niepokalane Poczęcie NMP", "Ucieczka do Egiptu", "św. Jakub", "św. Wojciech", "św. Antoni". **(97 km)**
- **Stara Rawa** – drewniany kościół parafialny pw. św. św. Szymona i Tadeusza z 1731 r. Wewnątrz XVI-wieczne konfesjonały oraz krucyfiks z 1540 r. W Starej Rawie nad Rawką znajduje się średniowieczne grodzisko stożkowe z XIII/XIV wieku. **(113 km)**

- **Rawa Mazowiecka**, kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny zbudowany w 1790 r. Barokowy ołtarz główny wzniesiony w drugiej połowie XVIII w. Obraz Matki Bożej Pocieszenia w sukienkach z XVII wieku, obraz św. Grzegorza papieża z przełomu XVIII i XIX w. Ruiny zamku książąt mazowieckich. **(127,5 km)**
- **Boguszyce** - modrzewiowy kościół p.w. św. Stanisława bpa wzniesionym w 1558 r. W świątyni oryginalne renesansowe polichromie oraz trzy rzeźbione tryptyki z tego samego okresu. Na jednym z nich przedstawiono Wielką Rodzinę Maryi z kilkuletnim św. Jakubem **(133,5 km)**
- **Krzemienica** – kościół św. Jakuba wzniesiony w 1598 r. Według tradycji pierwszą kaplicę pod wezwaniem św. Jakuba zbudowali w tym miejscu uczniowie św. Cyryla i Metodego. **(143 km)**
- **Stuzianna** – sanktuarium MB Świętorodzinnej W bazylice znajduje się objęty kultem religijnym Cudowny Obraz Najświętszej Rodziny. W Studziannej w 1939 r. modlił się na Pasterce mjr Henryk Dobrzański –Hubal ze swym oddziałem. **(165,5 km)**
- **Inowłódz** – romański kościół św. Idziego jeden z najstarszych kościołów w Polsce wzniesiony na przełomie XI/XII wieku, prawdopodobnie z fundacji Bolesława Krzywoustego. Według tradycji św. Idzi miał wysłuchać jego próśb i przyczynić się swoim wstawiennictwem do przyjścia na świat długo oczekiwanego przez księcia potomka. **(177,5 km)**
- **Smarzewice** – sanktuarium św. Anny w Smardzewicach powstało po objawieniach św. Anny Samotrzeć w 1620 r. W głównym ołtarzu znajduje się obraz św. Anny Samotrzeciej (czyli jej przedstawienie z matką, św. Elżbietą oraz z córką Marią, matką Jezusa). **(193,5 km)**
- **Piotrków Trybunalski** – kościół farny pw. św. Jakuba .W ołtarzu głównym obraz Zaśnięcia Najświętszej Maryi Panny z około 1510 r. przysłaniany obrazem Męczeństwa św. Jakuba z 1875. W ołtarzu głównym kościoła pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny znajduje się rzeźba przedstawiająca św. Jakuba. **(224,5 km)**
- **Witów** – kościół św. Małgorzaty z cudownym obrazem Matki Bożej Zwiastowania. Barokowe wnętrze kościoła pochodzi z I połowy XVIII wieku. Centralnym miejscem jest ołtarz główny z cudownym obrazem Matki Bożej. **(231 km)**
- **Sulejów Podklasztorze** – Zespół klasztorny został ufundowany w XII wieku przez Kazimierza Sprawiedliwego. Kościół św. Tomasza Kantuaryjskiego konsekrowany około 1232 r. Wyposażenie świątyni pochodzi z okresu baroku i rokoka. **(243 km)**
- **Przedbórz** - kościół św. Aleksego. Parafia erygowana ok. 1270. Pierwotny kościół miał powstać ok 1275 r. W drewnianym barokowym ołtarzu głównym obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem z XVI wieku. **(283 km)**
- **Stanowiska** – kościół pw. św. Jakuba Apostoła. Murowany z kamienia. Parafia powstała prawdopodobnie na przełomie XV i XVI. Obecny kościół został odrestaurowany w 1800 r. **(302 km)**
- **Wielgomłynny** – Kościół świętego Stanisława Biskupa Męczennika wzniesiony w latach 1465 - 1466 jako część zespołu klasztornego ojców Paulinów. Rozbudowy w stylu barokowym w XVII wieku. Kościół zachował gotycką bryłę architektoniczną, we wnętrzu cenne, dzieła sztuki min. późnośredniowieczna płyta nagrobna Koniecpolskich z 1475 roku wykonana z brązu, jeden z najcenniejszych zabytków tego typu w Polsce. **(315 km)**

- **Dąbrowa Zielona** – kościół św. Jakuba. Renesansowy kościół wybudowano w 1554 r. W latach 1908–1911 wzniesiono nowy kościół, XVI-wieczna świątynia pozostała jako nawa poprzeczna i prezbiterium nowego obiektu. W kościele zachowały się renesansowe portale i nagrobki z ok. 1600 r. oraz kamienna ambona. Wewnątrz znajdują się dwa rokokowe ołtarze z 1776 r., chrzcielnica z 1778 r., a nad nią płaskorzeźba Chrztu Chrystusa z II poł. XVIII w. **(343 km)**
- **Święta Anna** – klasztor sióstr dominikanek. Pobernardyński zespół klasztorny, obecnie sióstr Dominikanek. Barokowy kościół powstał na początku XVIII wieku. W kaplicy klasztornej z XVII wieku, znajduje się, otoczona kultem, figura Świętej Anny z córką Maryją i wnukiem Jezusem. **(346,5 km)**
- **Krasice** – symboliczny grób zwany "Grobem Pątników" (postawiony 13 lipca 1935 roku). Upamiętnia wymordowanie pielgrzymki warszawskiej w 1792 r. przez Prusaków lub Kozaków. Żaden z pielgrzymów nie ocalał, uniemożliwiło to identyfikację sprawców i liczby zamordowanych. **(355 km)**
- **Mstów** – sanktuarium MB Mstowskiej. W XII w. wzniesiono tu kościół w stylu romańskim. Po gruntownych przebudowach w XV i XVIII i IX w stylu barokowym. Szczególnym kultem otaczany jest słynący łaskami obraz Matki Boskiej Miłosierdzia, będący siedemnastowieczną kopią obrazu zwany Matką Boską Mstowską. Klasztor ma bogatą historię, gościł królów: Władysława Łokietka, Kazimierza Wielkiego, Władysława Jagiełę, Kazimierza Jagiellończyka, Jana Kazimierza. **(366 km)**
- **Przeprośna Górka** – sanktuarium św. Pio. Kościół Ośmiu Błogosławieństw pw. św. Archaniołów Michała, Gabriela, Rafała. Kamień węgielny przywieziony z Góry Ośmiu Błogosławieństw w Ziemi Świętej, konsekrowany 26 września 2011. Pierwsze w Polsce sanktuarium św. Ojca Pio. Relikwia Ojca Pio przesłana z San Giovanni Rotondo razem z figurą św. Ojca Pio znajduje się w dolnej części kościoła. **(370 km)**
- **Częstochowa** – kościół św. Jakuba. Historia tej świątyni sięga roku 1582, gdy wraz z przytułkiem dla chorych pielgrzymów, zmierzających do jasnogórskiego sanktuarium, wybudowano w tym miejscu kaplicę św. Jakuba. Kościół odwiedził Jan III Sobieski, zmierzając pod Wiedeń. Po upadku Powstania Styczniowego decyzją władz carskich rozebrano kościół i wzniesiono cerkiew. W roku 1947 kościół z powrotem stał się parafią św. Jakuba. **(382 km)**
- **Jasna Góra** - Sanktuarium Najświętszej Marii Panny na Jasnej Górze jest najliczniej odwiedzanym polskim sanktuarium maryjnym i jednym z najważniejszych na świecie. W zespole klasztornym ojców paulinów czci się będący bizantyńską ikoną, cudowny wizerunek Marii z Dzieciątkiem, który do Częstochowy został przywieziony w XV wieku. Obecne zabudowania zespołu klasztornego pochodzą głównie z XVII stulecia i reprezentują styl barokowy. **(383 km)**

Regulamin odznaki turystyczno-krajoznawczej "DROGAMI ŚWIĘTEGO JAKUBA"

Zarząd Główny PTTK ogłosił rok 2007 Rokiem Szlaków Piesznych PTTK.

Z tej okazji, celem upamiętnienia średniowiecznej tradycji pielgrzymowania do Sanktuarium Świętego Jakuba w Santiago de Compostela, jako formy uprawiania turystyki, Zarząd Oddziału PTTK w Szamotułach ustanowił odznakę "Drogami Świętego Jakuba".

1. Celem odznaki jest przybliżenie postaci Świętego Jakuba Apostoła, tradycji pielgrzymowania do sanktuarium w Santiago de Compostela oraz włączenie się w popularyzację europejskich szlaków kulturowych.
2. Odznaka posiada 3 stopnie: brązowy, srebrny i złoty i przedstawia muszlę na tle krzyża, jako symbole średniowiecznego pielgrzymowania do Sanktuarium Świętego Jakuba w Santiago de Compostela. Można ją zdobywać w kolejności stopni, na terenie całej Polski, niezależnie od wieku.
3. Podstawą zdobycia każdego stopnia odznaki jest zwiedzenie określonej ilości obiektów i udział w imprezach zgodnie z regulaminem. Na jego potrzeby wprowadza się następujący podział:

- Grupa I - zabytkowe kościoły p.w. Św. Jakuba
 - Grupa II - pozostałe kościoły p.w. Św. Jakuba, kapliczki i figury przydrożne
 - Grupa III - wizerunki Św. Jakuba (płaskorzeźby, obrazy)
 - Grupa IV - inne obiekty (np. źródelka, głazy) i imprezy (odpusty, jarmarki, rajdy, odczyty, wystawy).
4. Warunkiem zdobycia odznaki w stopniu brązowym jest zwiedzenie 10 miejsc z co najmniej dwóch grup tematycznych (w tym minimum 5 z gr. I) lub przebycie odcinka szlaku św. Jakuba o długości minimum 50 km.
 5. Warunkiem zdobycia odznaki w stopniu srebrnym jest zwiedzenie kolejnych 15 miejsc z co najmniej dwóch grup tematycznych (w tym min. 8 z gr. I). Zwiedzanie obiektów z grup II-IV można zastąpić przebyciem kolejnych 50 km szlakiem św. Jakuba
 6. Warunkiem zdobycia odznaki w stopniu złotym jest zwiedzenie kolejnych 20 miejsc z czterech grup tematycznych (w tym minimum 10 z gr. I oraz obowiązkowo katedrę Św. Jakuba w Olsztynie i kościół Św. Jakuba w Toruniu, jeżeli nie były zwiedzone podczas zdobywania niższych stopni odznaki) oraz przebycie odcinków Drogi Świętego Jakuba na terenie Polski o łącznej długości co najmniej 20 km.
 7. Odznakę można zdobywać równocześnie ze zdobywaniem innych odznak turystyki kwalifikowanej i krajoznawczych.
 8. Potwierdzenia w postaci opisów, pieczęci, fotografii lub potwierdzeń dokonanych przez członków kadry programowej PTTK należy zbierać w samodzielnie wykonanej kronice lub książeczce odznaki turystyki kwalifikowanej.
 9. Odznakę weryfikuje i przyznaje Referat Weryfikacyjny Oddziału PTTK w Szamotułach i upoważnione przez niego referaty na terenie kraju. Przy weryfikacji korespondencyjnej należy załączyć zaadresowaną kopertę oraz znaczki pocztowe na przesyłkę zwrotną.
 10. Odznaka może być nadawana bez konieczności spełnienia norm osobom szczególnie zasłużonym dla popularyzacji turystyki i krajoznawstwa.
 11. Interpretacja niniejszego regulaminu przysługuje Zarządowi Oddziału PTTK w Szamotułach.
 12. Niniejszy regulamin wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2007 r.

Autorem projektu odznaki jest
Włodzimierz Majdewicz

KAPLICZKA NA MAZOWIECKIM SZLAKU ŚWIĘTEGO JAKUBA

Kapliczka „CUD nad WISŁĄ” w Strachowie. Na pierwszym zdjęciu stan kapliczki w 1970 roku fot. W.Majdewicz .Drugie zdjęcie wykonane przez Agnieszkę Piszewską w 2021 roku pokazuje aktualny stan kapliczki po rekonstrukcji i gruntownej konserwacji

Po raz pierwszy natknąłem się na tę kapliczkę na początku maja 1970 roku gdy wędrowałem w grupie turystów pieszych od stacji PKP Urle do Halina nad Liwcem na I Wiosenne Spotkanie Organizatorów Turystyki Oddziału Stołecznego PTTK. Miejscem docelowym naszego marszu był Ośrodek Wypoczynkowo - Kolonijny PAX i ZZG. Gospodarzem i współorganizatorem tej imprezy było prężne Zakładowe Koło PTTK Nr 2 działające przy tej instytucji, związane organizacyjnie z Oddziałem Stołecznym PTTK.

Niespodziewane spotkanie z tym obiektem w 1970 r. było dla mnie dużym zaskoczeniem . Kapliczka poszarzała i zczerniała, stała na uboczu i nie przyciągała swym widokiem uwagi,

miało to zapewne znaczny wpływ na to że przetrwała. Na pionowym wysmukłym wykonanym z piaskowca cokole usytuowana była niewielka kapliczna za zmatowiałą szybką można było się dopatrzeć wizerunku Matki Boskiej.

Poniżej widniały częściowo zatarte litery układające się w słowa inskrypcji:

**KRÓLOWO
KORONY
POLSKIEJ
MÓDL SIĘ
ZA NAMI

CUD
NAD
WISŁĄ

NA PAMIATKĘ
ODPARCIA
BOLSZEWIKÓW
POD RADZYMINEM
15 SIERPNIA 1920**

W latach PRL -u istnienie w terenie tego rodzaju pamiątki historycznej wydawało się wprost nie realne. A jednak kapliczka istniała i trwała w tym miejscu gdzie ktoś ją postawił, trwała mimo wszystko głosząc treści o których głośno mówić nie pozwalano. Od tego momentu zdarzało się turystom bywać w tym rejonie. Wspomniany nie istniejący już środek w Halinie ⁷gwarantując nocleg i wyrzywienie był bazą imprez turystycznych, odbyły się tam min.

9/10.IV.1970 r. I Wiosenny Zjazd Organizatorów Turystyki.

24/25.X.1970 r. II Jesienny Sejmik Organizatorów Turystyki.

25/26 XI.1978 r. Zlot Przodowników Turystyki Pieszej Województwa Warszawskiego.

7/8.V.1986 r. Wojewódzki Zlot Przodowników Turystyki Pieszej.

15/16. XI.1986 r. Spotkanie Klubu Przodowników Turystyki Pieszej im. Anieli Michalskiej.

Po oficjalnym programie każdej z tych imprez, tradycyjnie późnym wieczorem kilka postaci udawało się jeszcze na spacer nad Liwcem, a pod kapliczką potem płonął znicz.

Pojawienie się kapliczki w tym miejscu wiąże się powstaniem Letniska Nadliwie, które ma długą, bo ponad stuletnią historię. Miejsce to zwano wcześniej Strachowskimi Górami. Najwyższa wydma w okolicy osiąga wysokość 112 m n.p.m. Ponoć Jako pierwszy

⁷ Dworek w Halinie i postawiony obok pawilon od roku 1953 był własnością Stowarzyszenia PAX, obecnie jest w posiadaniu Civitas Christiana.

zainteresowali się tymi terenem docierający tu w czasie rowerowych eskapad warszawscy cykliści. W 1904 r. kilkunastu mieszkańców Warszawy doceniając rekreacyjne i krajobrazowe walory tego regionu zakupiło grunty w malowniczej dolinie Liwca. Stworzyli oni kolonię willi na wspólnym terenie. Panowała wtedy moda na wyjazdy za miasto, do dobrego tonu należało mieć dom lub willę poza miastem. Szeroko rozlana czysta i płytka rzeka o piaszczystym dnie, naturalne plaże oraz rozległe kompleksy leśne były doskonałym miejscem do letniego wypoczynku. Nadliwie z czasem stało się popularnym letniskiem i miało wielu stałych gości. Wypoczynek w Nadliwiu cenił sobie Melchior Wańkowicz⁸.

W lipcu 1920 r. Letnisko opustoszało, mieszkańcy zmuszeni byli do ucieczki przed zbliżającą nawałą bolszewicką.

Po klęsce bolszewików powrócili do Nadliwia i w dowód wdzięczności wystawili kapliczkę z wymowną inskrypcją. Smukła kapliczka typu słupowego wykonana została z piaskowca. Piękną oryginalną w formie kapliczkę wykonano z zakładzie Jana Rudnickiego⁹, jednego z twórców Letniska Nadliwie, zapisanego trwale w historii tego miejsca. Na szczycie kapliczki w niewielkiej oszklonej wnęce umieszczono kopię obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. Namalowała ją znana pisarka, malarka zajmująca się również rzeźbą - Maria Józefa Gerson-Dąbrowska¹⁰ – córka słynnego malarza Wojciecha Gersona i żona pisarza Ignacego Dąbrowskiego.

Kapliczka przetrwała nieuszkodzona lata II wojny światowej. Z uwagi na umieszczoną na niej jednoznaczny inskrypcję przez kilka dziesięcioleci PRL-u nieustannie groziła jej zagłada. Ale nad kapliczką czuwali okoliczni mieszkańcy, starali się oni by kapliczka niebyła zbyt eksponowana a słowa „Cud nad Wisłą” nie rzuciły się w oczy. Służyła temu między innymi troskliwie pielęgnowana bujna zieleń. Dzięki tym ludziom kapliczka przetrwała.

W roku 2004 r. obchodzono jubileusz 100-lecia Letniska. Z tej okazji kapliczka została starannie odrestaurowana. Inskrypcja jest już doskonale widoczna. Renowację obrazka z kapliczki wykonała malarka Maria Sołtyk¹¹ towarzysząca życia poety Stanisława Grochowiaka¹², który miał swój dom w Nadliwiu można tam oglądać jej prace.

⁸ Słynny pisarz Melchior Wańkowicz (1892-1974), przed II wojną światową, i w latach powojennych kilkakrotnie wypoczywał latem, w domu pań Wolińskich.

⁹ Jan Rudnicki, przedsiębiorca kamieniarski. Przed wybuchem I wojny światowej działał w Towarzystwie Gimnastycznym "Sokół". W marcu 1912 roku, w wili Państwa Rudnickich w Strachowie, odbył się pierwszy na ziemiach należących do zaboru rosyjskiego kurs instruktorów skautowych.

¹⁰ Maria Józefa Gerson-Dąbrowska (1869 -1942) – malarka, rzeźbiarka, pisarka, h krytyk sztuki, i publicystka. Jej rzeźby wystawiano w Towarzystwie Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie oraz w Paryżu, Lwowie i Krakowie Na Wystawie Powszechnej w Paryżu w 1900 roku otrzymała brązowy medal.

¹¹ Maria Sołtyk - ilustratorka i malarka, absolwentka Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej oraz studium podplomowego na Wydziale Architektury Wnętrz ASP w Warszawie w pracowni prof. Ireny Wilczyńskiej. Członek od 1973 roku Związku Polskich Artystów Plastyków.

¹² Stanisław Antoni Grochowiak, (1934 - 1976) , poeta, dramatopisarz, publicysta, scenarzysta filmowy.

Zmieniła się kapliczka zwana potocznie „Kapliczką Cudu nad Wisłą”, zmieniło się również jej otoczenie. Miejsce to stało się ważnym punktem na mapie Gminy Jadów. Co roku pod kapliczką odbywają się gminne uroczystości związane z kolejnymi rocznicami Bitwy Warszawskiej 1920 roku. Przy kapliczce ustawiają się poczty sztandarowe, delegacje i uroczyste składane są wiece.

Fot. „ŻYCIE” tygodnik powiatu wołomińskiego

Szczególnie podniosłą formę miały w 2020 roku uroczystości zorganizowane w 100 rocznicę Bitwy Warszawskiej. Z tej okazji, na terenie ośrodka wypoczynkowego Nadliwie, odprawiona została msza święta w intencji Ojczyzny. Odbył się również koncert muzyki klasycznej i wystawa związana z wydaniem przez gminę rocznicowej publikacji pod tytułem *„Gmina Jadów w okresie wojny polsko-bolszewickiej 1920 roku i rozwój gminy w okresie międzywojennym”*.

Fot. Agnieszka Piszewska

Obok kapliczki zamocowane jest tabliczka z symbolem muszli i napisem:
„Drogi Jakubowe. Kapliczka Cudu nad Wisłą w Strachowie”

Miejszem gdzie należy szukać Kapliczka Cudu nad Wisłą w Strachowie jest *Droga Wolności św. Jakuba – VIA LIBERTATIS*. Droga ta zaprasza do wędrówki przez tereny objęte opieką Lokalnej Grupy Działania „Równiny Wołomińskiej”. Droga ta zaprojektowana i wyznakowana została w latach 2012–2014 przez działaczy tej organizacji w ramach projektu współpracy pod tytułem PRESTIGE, którego jednym głównych celów było wyznaczenie na terenie naszym ich działania Drogi Jakubowej.

Droga Św. Jakuba Wolności i Niepodległości Via Libertatis

Sadowne – Ossów – 105 km

Łączy Prymasowską Droga św. Jakuba z Droga św. Jakuba – Cudu nad Wisłą. Opracowana i oznakowana przez Lokalną Grupę Działania „Równiny Wołomińskiej” w oparciu o fundusze europejskie.

Przebieg:

- Sadowne kościół św. Jana Chrzciciela –
- Jerzyska – były kościół św. Jakuba (16 km)
- most na Liwcu (27 km)
- Loreto sanktuarium Maryjne (30,5 km)
- Jadów kościół Świętego Krzyża w parafii św. Jakuba (43 km)
- Chrzęstne pałac i kościół św. Stanisława bpa (58,6 km)
- Ostrówek, centrum kultu Miłosierdzia Bożego w miejscu pracy św. Faustyny (76,5 km)
- Ossów – kaplica MB Zwycięskiej w miejscu Bitwy w 1920 r. (104,5 km)

Powiązania z innymi Drogami św. Jakuba:

- W Sadownym wiąże się z Prymasowską Drogą św. Jakuba
- w Ossowie z Drogą św. Jakuba – Cudu nad Wisłą

Znane i nieznane Mazowsze

ZAGLĄDAMY DO DROZDOWA

Zaledwie 15 km. na wschód od Łomży w urokliwej Dolinie Narwi na terenie Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego znajduje się wieś Drozdowo- rodowe dobra rodziny Lutosławskich herbu Jelita¹³. Oni to w wyniku małżeństwa w 1786 r. Antoniny Burskiej córki Wojciecha – dziedzica Drozdowa z Franciszkiem Saryuszem Lutosławskim weszli na długie lata w posiadanie tych dóbr. Tu też urodziło się wielu wybitnych przedstawicieli tej rodziny m.in.

Franciszek Dyonizy Lutosławski – uczestnik powstania styczniowego był emisariuszem na Litwę Towarzystwa Rolniczego. Za działalność powstańczą traci majątek, który po kilku latach odzyskuje i rozwija do 2,5 tys. ha., zakłada browary, krochmalnie jest fundatorem i budowniczym miejscowego kościoła wg. projektu Witolda Lanciego. W ołtarzu głównym tej świątyni umieszcza obraz Wniebowzięcia Matki Bożej pędzla Wojciecha Gersona.

Emilia Gawrońska – siostra Franciszka Dyonizego Lutosławskiego aktywnie uczestniczy w powstaniu styczniowym.

Stanisław Lutosławski po ukończonych w Niemczech studiach rolniczych wrócił do Drozdowa objął w posiadanie majątek był wielkim społecznikiem: założył ochronkę dla dzieci w Drozdowie, założył Szkołę Handlową w Łomży, działał w Towarzystwie Rolniczym.

¹³ Jelita – polski herb szlachecki, wzmiankowany w najstarszym polskim herbarzu, Insignia seu clenodia Regis et Regni Poloniae, spisany przez Jana Długosza w latach 1464–1480. Występował głównie w ziemi brzeskiej, krakowskiej, sandomierskiej, sieradzkiej, łęczyckiej, poznańskiej i na Mazowszu.

Wincenty Lutosławski – profesor filozofii ożeniony z Sofią Eguią y Casanową wybitną poetką i pisarką hiszpańską.

Marian Lutosławski – inżynier elektroniki i budownictwa – wykonawca pierwszych konstrukcji żelbetowych m.in. kościół Zbawiciela w Wilnie, most Poniatowskiego w Warszawie, a także opracowania nowatorskiego zastosowania urządzeń prądotwórczych w elektrowni na Powiślu w Warszawie czy w hotelu „Bristol” w Warszawie, Działacz Polskiej Macierzy Szkolnej, Centralnego Komitetu Obywatelskiego w Rosji i Ligi Narodowej, aresztowany i rozstrzelany przez bolszewików 05.09.1918 r.

Jan Lutosławski – redaktor naczelny „Gazety Rolniczej”, działacz organizacji ziemiańskich. W kresie I wojny światowej administrował polskim gimnazjum Centralnego Komitetu Obywatelskiego w Moskwie.

Ks. Kazimierz Lutosławski – ukończył studia medyczne i teologiczne, przyjął święcenia kapłańskie w 1912 r., współtwórca drużyn harcerskich, pomysłodawca i projektant Krzyża Harcerskiego, działacz Centralnego Komitetu Obywatelskiego w Moskwie, poseł na Sejm, działacz Narodowej Demokracji, autor preambuły Konstytucji Marcowej 1921 r. Zmarł w Drozdowie i jest pochowany w Kościele parafialnym.

Józef Lutosławski – ukończył studia rolnicze w Zurychu i filozoficzne w Berlinie, współredaktor pisma narodowego „Myśl Polska”, podczas I wojny światowej szef Centralnego Komitetu Obywatelskiego w Riazaniu, autor traktatu politycznego „Chleb i Ojczyzna”, aresztowany i rozstrzelany przez bolszewików 05.09.1918 r.

Witold Lutosławski - wybitny – światowej sławy kompozytor, działacz społeczny-patriota.

A racji rozlicznych i wszechstronnych kontaktów towarzyskich, otwartości domu jego właścicieli Drozdowa przebywało tu wielu znamienitych gości-przyjaciół rodziny w tym wielokrotnie Roman Dmowski – twórca Ligi Polskiej – Narodowej Demokracji, tu też zmarł w 1939 r., Witold Lanci- wybitny architekt, Jan Trzeszczkowski herbu Zagłoba, Wojciech Gerson – wybitny malarz, Franciszek Kostrzewski – rysownik i portrecista i inni, oprócz tego przedstawiciele znamienitych rodów m.in. Meissnerów, Niklewiczów, Szczygielskich, Gawrońskich.

* **

Dziś w dobrach Lutosławskich w willi połączonej z dworem znajduje się wspaniale zorganizowane w tradycyjny sposób Muzeum Przyrodnicze.

W nim to zostały wyodrębnione następujące działy:

- salon dworski- ze smakiem urządzone wnętrze dworu ziemiańskiego w znacznym stopniu poświęcone rodzinie Lutosławskich oraz historii Drozdowa.

- sala zatytułowana „Trofea łowieckie”- gdzie na szczególną uwagę zasługuje okazała postać niedźwiedzia brunatnego

- szata roślinna - to prezentacja szaty roślinnej uzależnionej od ukształtowania terenu i ukazanie tych zależności od przekroju pionowego ziemi – tworzenie ekosystemów
- ptaki Kotliny Biebrzańskiej – to nie tylko wypchane eksponaty ale ukazanie warunków ich życia.
- ssaki Kotliny Biebrzańskiej – to zbiór okazów występujących na tym obszarze, ukazanie ich warunków życiowych w środowisku ich występowania a także prezentacja zwierząt występujących tu przypadkowo bądź będących wynikiem introdukcji (jenot syberyjski, piżmak i inne).

Na szczególną uwagę zasługuje „podwodny świat pięciu kontynentów”.

Tu w 28 zbiornikach o pojemności 200-250 litrów zaprezentowano okazy zwierząt wodnych z wszystkich znaczących ekosystemów świata, a wszystko to w otoczeniu naturalnej ich szaty roślinnej i ukształtowania podłoża.

Sam budynek i jego wspaniała z wielkim smakiem urządzona ekspozycja znajdują się w równie wspaniałym ogrodzie, parku angielskim i francuskim z bardzo bogatym, różnorodnym i zróżnicowanym drzewostanem i kąciem zielarskim. W sąsiedztwie budynku muzealnego w oficynie na znacznej powierzchni zaprezentowano przebogaty świat ziół i roślin uprawnych.

Drozdowo – widok od strony parku.

Fot. Bernard E. Malinowski

Pożegnanie Bernarda Edwarda Malinowskiego

1954 – 2022

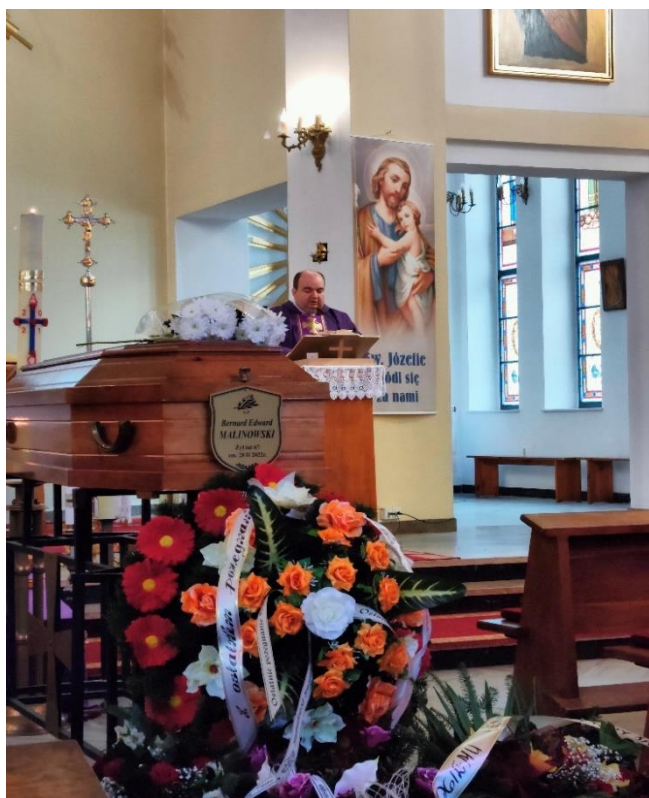
W poniedziałek 28 lutego 2022 r. odszedł ma wieczną wędrówkę Bernard Edward Malinowski. Wieloletni wybitny działacz Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. Historyk, teolog, pedagog, krajoznawca. Autor wielu prac - naukowo badawczych, licznych artykułów popularno-naukowych, prac dydaktyczno-naukowych oraz programów edukacyjnych. Od 1975 r. związany z PTTK. Wieloletni członek Komisji Turystyki Pieszej Oddziału Stołecznego PTTK im. Aleksandra Janowskiego. Od 1989 r. aktywny członek Klubu Przodowników Turystyki Pieszej im. Anieli Michalskiej w środowisku tym autor wielu inicjatyw min. pomysłodawca i twórca regulaminu popularnej wśród turystów krajoznawców Odznaki Turystyczno- Krajoznawczej *"Szlakiem miejsc kultu religijnego na Mazowszu"*. Członek Mazowieckiego Kolegium Instruktorów Krajoznawstwa. Współorganizator Rajdów Pieszych im. Aleksandra Janowskiego, Rajdów Mazowiecka Jesień i Jesiennych Spotkań Piechurów. Związany z organizacją Rajdów „Po kamienistej drodze” do Pęcic i Centralnych Złotów Młodzieży do Palmir. Współorganizator Wiosennych Złazów Warszawskich Przodowników Turystyki Pieszej. Członek redakcji Biuletynu PTTK „*Biwak*” na łamach którego publikował artykuły w ramach autorskiego cyklu „*Znane i nieznanne Mazowsze*”. Dużym zainteresowaniem miłośników historii cieszyły się drukowane w „*Biwaku*” fragmenty opublikowanej w 2019 roku książki Bernarda Edwarda Malinowskiego „*Kościoty na Mazowszu na przełomie XI i XII wieku na podstawie badań archeologicznych II połowy XX wieku*”.

Bernard był nauczycielem z powołania, zasłużonym w popularyzacji idei patriotyzmu i krajoznawstwa był również propagatorem połączonej z krajoznawstwem turystyki kwalifikowanej wśród młodzieży. Posiadał uprawnienia Przewodnika Turystyki Pieszej na większość regionów Polski, Przewodnika Turystyki Górskiej oraz tytuły Honorowego Przewodnika Turystyki Pieszej, Zasłużonego Instruktora Krajoznawstwa.

Pasja historyka, badacza i patrioty sprawiała Bernard podejmował działalność w wielu środowiskach. Był wieloletnim działaczem Towarzystwa Przyjaciół Warszawy, jako członek Prezydium Zarządu Głównego w latach 2013 – 2018., był inicjatorem i autorem projektu „Odznaki Honorowej im. Krystyny Kraheleskiej - Pamięci Powstania Warszawskiego”. Działał również w Zarządzie Stowarzyszenia Rodzin Osadników Wojskowych i Cywilnych Kresów Wschodnich oraz w Stowarzyszeniu- Konfraternia Mazowiecka Odznaki Św. Floriana Mazovia powierzono mu tam funkcję członka Komisji Rewizyjnej.

Jako wybitny działacz PTTK niezależnie od wymienionych honorowych godności odznaczony był Złotą Honorową Odznaką PTTK, Odznaką Honorową Oddziału Stołecznego PTTK oraz tytułem „Nauczyciela Kraju Ojczystego” nadawanym przez Zarząd Główny PTTK i Ministerstwo Edukacji Narodowej.

Za swoją pracę i działalność dostał społeczną na różnych polach otrzymał liczne odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi, Srebrny Krzyż Zasługi, Order św. Łazarza i Order Błogosławionego Gerarda nadawany za działalność charytatywną w kraju i za granicą i inne. Ceniony, szanowany i wielokrotnie odznaczany i wyróżniany. Odszedł w pełni sił twórczych w wielu środowiskach pozostawił pograżonych w smutku serdecznych przyjaciół i kolegów. Cześć Jego pamięci.

Fot. Jan Piotrowski

W sobotę 5 marca 2022 r. w kościele pod wezwaniem Św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Szelkowie odbyła się msza żałobna w intencji ś. p. Bernarda Edwarda Malinowskiego. W ostatnim pożegnaniu nad trumną Bernarda Edwarda Malinowskiego pochyliły się sztandary Oddziału Stołecznego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego im. Aleksandra Janowskiego oraz Stowarzyszenia Rodzin Osadników Wojskowych i Cywilnych Kresów Wschodnich. Po czym nastąpiło złożenie zwłok do rodzinnego grobowca na cmentarzu parafialnym w Szelkowie.

Fot. Jan Piotrowski

SZUFLADA KOLEKCJONERA

Plakietki i znaczki Klubu Imprez na Orientację PTTK „DELTA” Zbiory Barbary Zielińskiej

50 lat temu w 1972 r. rozpoczął działalność Klub Imprez na Orientację PTTK „DELTA”. Samodzielną jednostką organizacyjną Oddziału Stołecznego PTTK im. Aleksandra Janowskiego został w dniu 7.07.1972 r. Rozpoczął działalność kilka miesięcy wcześniej od 8.01.1971 r., jako Sekcja Marszów na Orientację przy Oddziałowej Komisji Turystyki Pieszej. Klub PTTK „Delta” szczególną aktywność przejawiał w latach 1972 - 1978 i w znacznym stopniu przyczynił się do popularyzacji marszów na orientację wśród mieszkańców Warszawy i Mazowsza.

Metalowe znaczki pamiątkowe wydane w 1971 r. przez Sekcję Marszów na Orientację działającą przy Komisji Turystyki Pieszej Oddziału Stołecznego PTTK im. Aleksandra Janowskiego w Warszawie.

1. II Stołeczne Zawody na Orientację – Skuły 1971, była to impreza towarzysząca VI Rajdowi Pieszemu im. Aleksandra Janowskiego. Zawody rozegrano w dniu 30 maja 1971 r. na terenie Doliny Lasów Skulskich.
2. III Stołeczne Zawody na Orientację – Kanie 1971, Zawody odbyły się 17 października 1971 r. w lasach obok Kań Helenowskich.

Znaczki wykonano z blachy mosiężnej w formacie 15/18 mm. techniką trawienia i kolorowania w Zakładzie Kazimierza Zatorskiego w Pruszkowie.

Autorem projektów był Andrzej Berent.

WU

Plakietki organizacyjne członków Klubu Imprez na Orientację PTTK „DELTA”.
Pierwsza plakietka została wydana w nakładzie 100 egzemplarzy.

Plakietki z cyklu jesiennych marszów na orientację AZYMUT BABIE LATO. Stołecznych Zawodów na Orientację, Pucharu „Delty” i Nocnych Marszów na Orientację.

Plakietki Stołecznych Zawodów na Orientację, Pocharu „Deltę” i Nocnych Marszów na Orientację.

Plakietki z imprez organizowanych przez Klub PTTK InO Delta.

Niezależnie od organizowania licznych cieszących dużą popularnością imprez reprezentanci Klubu PTTK „DELTA” uczestniczyli i odnosili znaczące sukcesy w wielu marszach i zawodach biegowych na orientację w kraju i poza jego granicami w NRD, Czechosłowacji i na Węgrzech.

Autorem prezentowanych plakietek był Włodzimierz Majdewicz.

